

Uusliberalismin ja äärioikeiston salavuoteuden jäljillä

Arvio teoksesta Slobodian, Quinn. *Hayek's Bastards: Race, Gold, IQ, and the Capitalism of the Far Right*. Zone Books. 2025. 272 s. ISBN: 9781890951917.

Riku Luostari

Kanadalainen historioitsija Quinn Slobodian on uusliberalismitutkimuksen suurimpia nimiä. Hänen teoksensa ovat pyrkineet ymmärtämään uusliberalismin aatehistoriallisia virtauksia uusista näkökulmista. Uudessa teoksessaan *Hayek's Bastards: Race, Gold, IQ, and the Capitalism of the Far Right* Slobodian tutkii uusliberaalin ajattelun muuttumista ja lähentymistä äärioikeistolaisen ajattelun kanssa viime vuosikymmeninä. Hän argumentoi, että nykyisen äärioikeiston voi ymmärtää pikemminkin jatkumona uusliberalismille kuin tämän vastareaktion.

Akateeminen keskustelu uusliberalismista on finanssikriisin jälkeen ollut lähes loputonta. David Harvey esitti vuonna 2007 vaikutusvaltaisen tulkinnan uusliberalismista 1970-luvulla käynnistyneenä kapitalistiluokan poliittisena offensiivina, jonka tarkoitus on siirtää valtaa pois työltä ja demokratialta pääoman eduksi. Ymmärrys uusliberalismista pelkkänä luokkakonfliktina on koettu liian epämääräiseksi. Käsitteestä on ollut vaarassa tulla tyhjä merkitsijä, vasemmiston pejoratiivinen käsite, jonka piikkiin mikä tahansa nyky-yhteiskunnan ja kapitalismin varjopuoli voidaan asettaa. Voiko olla uusliberalismia, jos kukaan ei tunnustaudu uusliberaaliksi? Siksi viime vuosina on herännyt laajempaa kiinnostusta tutkia uusliberalismia aatehistoriallisena ilmiönä, jolla on juurensa itseään uusliberalisteiksi kutsuneiden 1900-luvun ajattelijoiden teoksissa ja verkostoissa. Quinn Slobodian edustaa tätä suuntausta.

Vuoden 2018 teoksessaan *Globalist: The End of Empire and the Birth of Neoliberalism* Slobodian jäsensi uusliberalismia juridiikan – ei talouden – projektiksi, joka pyrki luomaan kansallisvaltiot ylittävän lainsäädännöllisen viitekehyksen, jonka avulla talous voitaisiin rajata demokraattisen päätöksenteon ulkopuolelle. Hänen mukaansa Itävalta-Unkaria idealisoinut ”Geneven koulukunta” toimi keskuksena, jonka kautta uusliberaalia oikeusteoriaa *ylikansallisesta* demokratian vastaisesta lainsäädännöstä kanavoitiin maailmalle. Sen keskeisinä jäseninä toimivat muun muassa Friedrich Hayek, Ludwig von Mises ja saksalainen ordoliberalisti Wilhelm Röpke.

Seuraavassa teoksessaan *Crack-Up Capitalism: Market Radicals and the Dream of a World Without Democracy* (2023) Slobodian siirtyi tarkastelemaan uusliberalismia ylikansallisen projektin sijaan *alikansallisena*. Hän esittää, kuinka 1970-luvulta lähtien moni uusliberaali siirtyi haaveilemaan erillisistä kansallisvaltioiden sisällä toimivista talousalueista (*The Zone*), jotka toimisivat demokratian tyranniasta irrallisina vapauden pesäkkeinä. Uusliberaalit näkivät Hong Kongin, Dubain ja veroparatiisien kaltaiset ”talousalueet” ideaalina, jonka kautta kansallisvaltioiden ja demokratian kontrollia taloudesta voitaisiin murtaa.

Uudessa teoksessaan *Hayek's Bastards* Slobodian tutkii talousliberalismin ja äärioikeistolaisen ajattelun synteisiä lukemalla ”Hayekin äpäriä”, uusliberalismin keskeisen teoreetikon seuraajien ja soveltajien ajattelua. Slobodian nimittää liittoa ”uudeksi fuusionismiksi” (*new fusionism*), ja argumentoi, että voimme sen kautta ymmärtää paremmin nopeasti muuttuvaa poliittista ympäristöämme kuin nojaamalla perinteiseen uusliberalismin ja uusnationalismin vastakkainasetteluun. Teos syvenyy aatehistoriallisella otteella 1900-luvun lopun ja 2000-luvun alun uusliberaaleissa piireissä ja julkisuudessa vaikuttaneiden uusien fuusionistien kirjoituksiin. Slobodian etenee teemoittain, eritellen uusien fuusionistien ajattelun eroja ja yhtäläisyyksiä aikaisemman uusliberaalin tradition kanssa. Hän tuo keskiöön, kuinka uudet fuusionistit yhdistivät uusliberaaleihin ajatuksiin rotuun, biologiaan ja kultaan liittyviä teemoja. Näin Slobodian rakentaa historiallista kokonaiskuvaa uusliberaaleissa piireissä vuosituhaten vaihteessa tapahtuneesta käänteestä.

1990-luku uusliberalismin tappiona

Politiikan kommentaattoreita on ihmetyttänyt viime vuosina äärioikeiston ja perinteisen taloudellisen oikeiston lähentyminen. Finanssikriisin jälkeen äärioikeisto on noussut marginaalisesta tekijästä vallan keskiöön lähes kaikissa parlamentaariseen demokratiaan nojaavissa maissa. Poliittisesta järjestelmästä riippuen se on vallannut perinteiset ”maltillisen” oikeiston puolueinstituutiot (Yhdysvallat), korvannut talousoikeiston keskustavasemmiston pääoppositiiona (Iso-Britannia) tai muodostanut jonkinlaisen koalition taloudellisen oikeiston kanssa (Suomi, Ruotsi, Alankomaat).

Koalitio on herättänyt ihmetystä, koska äärioikeistoa on totuttu tulkitsemaan globalisaation patologioista syntyneenä ilmiönä. Perinteisessä luennassa 1990- ja 2000-luvulla osattomiksi jääneet ”globalisaation häviäjät” ilmaisivat tyytymättömyyttään tarrautumalla nationalistiseen ja rasistiseen maailmankuvaan. Markkinauskovaiset uusliberaalit taas on nähty arvoliberaalin yksilöllisyyden ja suvaitsevaisuuden kannattajiksi. Tämä näkemys on Slobodianin mukaan puutteellinen. Merkittävä osa uusliberaaleista koki 90-luvulla Neuvostoliiton romahtamisesta ja markkinoiden vapauttamista ajavasta ”Washingtonin konsensuksesta” huolimatta, että he olivat hävinneet. Sosialismi jatkoi leviämistään tasa-arvon, feminismin ja inklusion nimissä. Punainen oli vaihtanut värinsä vihreäksi, mutta vanha vihollinen, tasapäästävä *Leviathan*, oli edelleen voimissaan. Julkista taloutta ei onnistuttu leikkaamaan merkittävästi. Valtioellinen kontrolli jatkoi leviämistään myös kansainvälisesti euroalueen ja päästökaupan muodossa.

Katastrofaalinen tilannekuva sai Slobodianin mukaan monet uusliberaalit pohtimaan uudelleen markkinatalouden ja ihmisten suhdetta. Hayekiin nojaten he päättelivät, ettei ideaaliyhteiskuntaa voida saavuttaa, koska ihmisillä on luontainen tarve sosiaaliseen solidaarisuuteen. Kapitalistinen kilpailu oli ehkä kokonaisuudessaan edullista, mutta äänestäjille vaikeasti perusteltavissa. Lukemalla uudelleen Hayekia he tulkitsivat, että vapaat markkinat olisi pelastettava ”globaalilta valtiolta” kytkemällä ne hierarkkiseen, sisäryhmien solidaarisuutta korostavaan maailmankuvaan.

Äpäret ja ajatukset

Slobodian ei suoraan erittele, kuinka uusien fuusionistien ajatukset siirtyivät kausaalisesti osaksi päivänpolitiikkaa. Sen sijaan hän esittelee vuosituhaten vaihteessa vaikuttaneita ajattelijoita ja ajatuksia. Teos vilisee kiinnostavia eksentrisiä hahmoja. Keskeisinä hän nostaa narratiivinsa rotujen älykkyysosamäärätutkimuksilla bestselleriksi 1990-luvulla nousseen Charles Murrayn [1], ”paleolibertaarin” Murray Rothbardin ja Eurooppaan yhdysvaltalaisen ”uuden fusionismin” ajatuksia tuoneen Hans-Herman Hoppen. He ymmärsivät, että Hayekin pyrkimys vaikuttaa suoraan yhteiskunnan ”sosialistiseen” eliittiin on tuhoon tuomittu, koska eliitti oli asemaltaan liian riippuvainen valtiosta. Olisi pyrittävä kommunikoimaan suoraan eliittiin tyytymättömälle rahvaalle. Tästä projektista olisin mieluusti lukenut enemmänkin.

”Äpäret” hakivat Slobodianin mukaan uuden maailmakuvansa peruspalikat ”tieteellisestä” rasismista, biologisesta determinististä ja ”kovasta rahasta”. Tarkoitushakuisesti tulkittujen ”kovien tieteiden” valjastus osaksi uusliberalismia nosti oikeistolaiseen keskusteluun käsitykset ryhmien välisistä synnynnäisistä kykyeroista ja poliittiseksi kiistaksi kysymykset kansallisista rajoista. Vapaakauppaa kannatettiin, mutta ihmisten vapaa liikkuvuus nähtiin turmiollisena. Yhteistyötahoja haettiin uusnatseista ja uusista ajatuspajaverkostoista. Keskeiseksi maailmankuvan osaksi ja taloudelliseksi sivuansioksi uudet fuusionistit nostivat myös kullan, joka nähtiin luotettavana vaihtoehtona epäluotettavan valtion painamalle ja keskuspankkien kontrolloimalle rahalle.

Slobodianin maalaa kuvan vuosituhaten vaihteessa talous- ja äärioikeiston yhteistyölle tehdystä älyllisestä pohjatyöstä. Ajatukset ovat nykypolitiikasta tunnistettavissa, mutta olisin mielelläni lukenut lisää myöhempien vuosikymmenten kehityksestä. Yhteys nykypäivään vaikuttaa selvältä, mutta jää teoksessa esimerkinomaiseksi.

Onnistunut synteesi

Slobodian itse katsoo uusien fuusionistien pyrkimysten kantaneen hedelmää. Trump ja Javier Milei, tukenaan Piilaakson liberaalit arvot hylännyt teknoeliitti, ovat ravistelleet yhteiskuntajärjestelmiä yhdistelemällä autoritaarista hallintatapaa ja laajaa offensiivia julkista taloutta kohtaan. Talousliberaalin ja äärioikeistolaisen ajattelun synteessissä ollaan pitkällä myös Euroopassa. Slobodian esittelee varsinkin Saksan äärioikeistopuolue Alternative für Deutschlandin vahvoja yhteyksiä uusliberaaleihin ajatushautomoihin. Slobodianin analyysia voi soveltaa myös Suomeen, jossa Perussuomalaiset näyttää viimeistään Orpon hallituksen aikana radikalisoituneen

talouspoliittisesti oikealle [2]. Ajatukset lienevät kuitenkin enemmän verkon kautta omaksuttua tuontitavaraa, eivät suoria yhteyksiä ”uuden fuusionismin” vaikuttajiin. Perussuomalaisten äyllinen tuotanto onkin rajoittunut Suomessa melko kunnianhimoittomaan maahanmuuton kustannuksista ja sukupuolentutkimuksen rahoituksesta kipuiluun.

Äärioikeiston marssi etenee kuitenkin ympäri maailmaa, eikä ole syytä odottaa laita- ja äärioikeiston tyytyvän Suomessakaan talousoikeiston apupuolueeksi. Samalla äärioikeiston jäsenyykset, kysymyksenmuotoilut ja ajattelutavat leviävät jatkuvasti laajemmalle. Slobodianin mukaan uusien fusionistien argumenteissa korostunut tapa kehystää ilmastonmuutos ”ylikansoitukseksi” tai huoli ”väestönvaihdon” tuottamasta geneettisestä rappiosta ovat Suomessakin arkipäiväistyneet. Taloudellisen eliitin ja talousoikeiston halukkuus yhteistyöhön äärioikeiston kanssa IMF:ssä, Euroopan unionissa ja kansallisissa parlamenteissa on hämmentänyt monia ”sivistysporvariuteen” uskoneita.

Slobodianin synteesi on herättänyt myös kritiikkiä. Häntä on syytetty narratiivinsa esittämisestä valikoivin esimerkein (ks. Snowden 2025) Itse näkisin kritiikin juurien palautuvan uusliberalismin käsitteelliseen epämääräisyyteen. Ketkä ovat Hayekin ja uusliberaalin tradition ”perillisiä”, ajatuspajojen hayeklaiset vapaakaupan ja liberalismin kannattajat vai rotutieteillä maailmaa navigoivat ”äpärit”? Slobodian kytkee uusliberaalit ajattelijat nykyajan poliittisiin mullistuksiin esimerkinomaisesti, mutta laajemman kausaliteetin osoittaminen vaatisi myös laajempaa tutkimusta.

Slobodian jättääkin lukijan aporiseen tilaan. Kirjan takakansi tulee vastaan juuri kun vauhti alkaa kiihtyä. ”Uudet fuusionistit” loivat pohjaa nykyiselle kehitykselle, mutta tulevaisuus on vielä avoin. Onko äärioikeiston ja talousoikeiston liitto sittenkään niin kestävä kuin miltä se vaikuttaa? Ajatusten synteeseistä ei kuitenkaan noin vain siirrytä materiaalsen politiikan ristiriitojen ratkomiseen. Turbokapitalismia ja äärioikeistolaisuutta yhdistelevät hallinnot saattavat törmätä kannattajakunnan taloudellisiin etuihin, mikä on omiaan heikentämään synteessin houkuttelevuutta. Myös marxilaisen ja rakenteita painottavan uusliberalismitutkimuksenkin jäsentelyjä olisi syytä hyödyntää ”uuden fuusionismin” kokonaisvaltaisessa ymmärtämisessä. Vaikka äärioikeiston kannatusnousua ei voisi selittää yksinkertaiseksi ”globalisaation häviäjien” kapinaksi, olettaisin kapitalismin rakennemuutoksella olevan jonkinlainen yhteys siihen, että uusien fuusionistien ajatukset resonoivat laajassa osassa väestöä. Samoin talousoikeiston halu liittoutua äärioikeiston kanssa edellyttää laaja-alaista viime vuosikymmenten poliittisen historian analyysia.

Slobodian teos on kuitenkin kunnianhimoinen ja tärkeä keskustelunavaus. Se onnistuu esittämään perustellun selityksen talous- ja äärioikeiston ajattelun juurista ja valaisemaan viime vuosikymmenten aatteellista murrosta. Uusliberalismin aatehistoriaan se on arvokas lisä, mutta ajankohtaisena aiheena se varmasti herättää ajatuksia myös aikamme poliittisista virtauksista kiinnostuneissa lukijoissa.

Riku Luostari on historian väitöskirjatutkija Helsingin yliopistosta. Hän tutkii 1900-luvun jälkipuoliskon suomalaista talous- ja sosiaalipolitiikkaa.

Viitteet

[1] Slobodian antaa merkittävästi tilaa myös kansakuntien menestyksen ja älykkyysosamäärät yhteen liittäneelle psykologian professori Richard Lynnille. Lynnin työpari, rotutieteitä Suomessa esille tuonut Tatu Vanhanen pääsi Helsingin Sanomiin asti antamaan vuonna 1995 Charles Murrayn ja Richard J. Herrnstein teokselle hehkuttavan arvion. Arvio sai lehdessä osakseen myös laajaa kritiikkiä.

[2] E2-ajatuspajan kyselyn mukaan suurempi osa perussuomalaisia kuin kokoomuslaisia hyväksyy väitteen ”On hyväksyttävää, että osa väestöstä tippuu kyydistä, kun valtiontaloutta laitetaan kuntoon” (Pitkänen, Väyrynen & Juttila 2025).

Kirjallisuus

Harvey, David. 2007. *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.

Pitkänen, Ville, Tuija Väyrynen & Karina Juttila. 2025. Miten meillä menee? Katsaus suomalaisten mielenmaisemaan 2025. *E2 Tutkimuksen katsauksia 2025*, <https://www.e2.fi/media/julkaisut-ja-alustukset/mitenmeillamenee/miten-meillamenee-katsaus-suomalaisten-mielenmaisemaan-2025.pdf> [Haettu 22.11.2025].

Slobodian, Quinn. 2018. *Globalists: The End of Empire and the Birth of Neoliberalism*. Cambridge: Harvard University Press.

Slobodian, Quinn. 2023. *Crack-Up Capitalism: Market Radicals and the Dream of a World Without Democracy*. New York: Random House.

Snowdon, Christopher. 2025. Book review: Hayek’s Bastards. Kirja arvio Quinn Slobodianin teoksesta Hayek’s Bastards: Race, Gold, IQ, and the Capitalism of the Far Right. *IEA Economic Theory*, julkaistu 22.4.2025, <https://iea.org.uk/book-review-hayeks-bastards/> [Haettu 22.11.2025].

Vanhanen, Tatu. 1995. Älykkyyden tabu murtuu: Amerikkalaistutkijat selittävät luokkarakennetta älykkyyseroilla. *Helsingin Sanomat*, julkaistu 13.8.1995, <https://www.hs.fi/kulttuuri/kirja-arvostelu/art-2000002587249.html> [Haettu 19.11.2025].